

Κυπριακή CYPRUS Νομική Επιθεώρηση LAW REVIEW

03

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Πανεπιστήμιο
Κύπρου

Ευρωπαϊκό
Πανεπιστήμιο Κύπρου

UNIVERSITY
of NICOSIA

FREDERICK
UNIVERSITY

Πανεπιστήμιο
Νεάπολης
Πάφος

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ | ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022 | ΕΤΟΣ 2^ο | ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 3

ΑΝΑΤΥΠΟ

Θωμάς Νεκτάριος Παπαναστασίου

Αναπληρωτής Καθηγητής Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου,
Τμήματος Νομικής - Πανεπιστήμιο Νεάπολης Πάφος

Ι Η αποτελεσματικότητα της απονομής
της δικαιοσύνης στα κατεχόμενα

Οι αδικαιολόγητες καθυστερήσεις της Επιτροπής
Ακίνητης Ιδιοκτησίας

Online πρόσβαση σε ΚΥΝΕ στην Πλατφόρμα Νομικού Περιεχομένου | www.qualex.gr

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Η αποτελεσματικότητα της απονομής της δικαιοσύνης στα κατεχόμενα

Οι αδικαιολόγητες καθυστερήσεις της Επιτροπής Ακίνητης Ιδιοκτησίας

Θωμάς Νεκτάριος Παπαναστασίου

Αναπληρωτής Καθηγητής Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου, Τμήματος Νομικής - Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, το ζήτημα της αποτελεσματικότητας ενός εσωτερικού ένδικου μέσου είναι ένα θέμα που πρέπει να εξετάζεται διαρκώς και σε κάθε περίπτωση. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα μελέτη έχει σκοπό να αναδείξει μια από τις σοβαρότερες παθογένειες της απονομής δικαιοσύνης στα κατεχόμενα, τις αδικαιολόγητες μεγάλες καθυστερήσεις στην εκδίκαση των υποθέσεων ενώπιον της Επιτροπής Ακίνητης Ιδιοκτησίας, που προκαλούνται είτε λόγω των αλληλέλληλων αναβολών της διαδικασίας, είτε γιατί οι αρμόδιες αρχές που εκπροσωπούν την Τουρκία, emphaticky αρνούνται να τοποθετηθούν επί των αξιώσεων των αιτούντων.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Υστερα από τις συνεχιζόμενες καταδικαστικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) εις βάρος της Τουρκίας (οι οποίες επαναλαμβάνουν ουσιαστικά το σκεπτικό των υποθέσεων Λοϊζίδου και της 4^{ης} Διακρατικής), το ΕΔΔΑ κλήθηκε να αντιμετωπίσει ένα πρακτικό κυρίως πρόβλημα, αυτό της συρροής εκατοντάδων ομοειδών προσφυγών από Ελληνοκυπρίους, λόγω και της μαζικότητας των παραβιάσεων των δικαιωμάτων στην κατεχόμενη Κύπρο. Ως φυσικό επακόλουθο, το ΕΔΔΑ τόνισε επανειλημμένα την ανάγκη ύπαρξης ενός κατάλληλου και αποτελεσματικού εσωτερικού ένδικου μέσου, το οποίο εντάσσεται στην υποχρέωση της Τουρκίας όχι μόνο να συμμορφωθεί σε μια συγκεκριμένη απόφαση εις βάρος της, αλλά και να λάβει όλα εκείνα τα γενικά ή και ατομικά μέτρα προκειμένου να θεραπευθούν οι συνέπειες της παραβίασης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) στην κατεχόμενη Κύπρο.¹

Η Τουρκία, λοιπόν, έχοντας και ως υπόδειξη τις οδηγίες της πιλοτικής απόφασης Ξενίδη-Αρέστη, προχώρησε στη δημιουργία της Επιτροπής Ακίνητης Ιδιοκτησίας (ΕΑΙ) με τον Νόμο 67/2005.² Για την ιστορία, το κατοχικό καθεστώς αποπειράθηκε για πρώτη φορά το 2003 με τον Νόμο 49/2003 του «Κοι-

νοβουλίου της ΤΔΒΚ»,³ να δημιουργήσει μια επιτροπή για να ικανοποιήσει το αίτημα του ΕΔΔΑ για αποτελεσματική θεραπεία των εκατοντάδων προσφυγών των Ελληνοκυπρίων σχετικά με παραβιάσεις του δικαιώματος ιδιοκτησίας, και ιδίως να ανταποκριθεί στις αιτιάσεις του ΕΔΔΑ περί απαλλοτριώσεων χωρίς αποζημίωση.⁴ Το ένδικο όμως μέσο που πρόσφερε ο Νόμος αυτός ενώπιον της Επιτροπής στα κατεχόμενα, κρίθηκε ως αναποτελεσματικό και μη κατάλληλο για διάφορους λόγους. Ο κυριότερος λόγος της μη αποτελεσματικότητας είναι γιατί προέβλεπε ως μέσο θεραπείας μόνο την αποζημίωση (και αυτή ελλιπή) για την παραβίαση της ιδιοκτησίας των Ελληνοκυπρίων, χωρίς να κάνει λόγο για αποκατάσταση (*restitution in integrum*).⁵

Κατόπιν αυτής της νέας καταδίκης (απόφαση Ξενίδη-Αρέστη), η Τουρκία μέσω της υποτελούς σε αυτήν τουρκοκυπριακής διοίκησης προχώρησε το 2005, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, σε θέσπιση νέου νόμου, ο οποίος τροποποίησε τον προηγούμενο, ρυθμίζοντας σε μεγάλο βαθμό τα αρνητικά σημεία που είχε τονίσει η απόφαση Ξενίδη-Αρέστη και σύστησε την τωρινή μορφή της ΕΑΙ. Ως αποτέλεσμα αυτής της ρύθμισης και

1. ΕΔΔΑ, Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας (επί της ουσίας), 22.12.2005, παρά. 40. Βλ. και αρκετά νωρίτερα με την 4^η Διακρατική: ΕΔΔΑ, Κύπρος κ. Τουρκία (Ευρεία Σύμβαση), 10.05.2001, παρά. 236.

2. Law No. 67/2005 (Law for the Compensation, Exchange and Restitution of Immovable Properties).

3. Θα μπορούσε να μεταφραστεί και ως «Επιτροπή Έγγειας Ιδιοκτησίας» αλλά από τους περισσότερους συγγραφείς προτιμάται ο όρος «ακίνητης». Ν. 49/2003 της 30 Ιουνίου 2003, με τίτλο: «Νόμος περί Αποζημιώσεως Ακίνητης Περιουσίας που βρίσκεται εντός της «ΤΔΒΚ», όπως καθορίζεται από το άρθρο 159(4) του Συντάγματος (του ψευδοκράτους)». Βλ. επίσης: ΕΔΔΑ, Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας (επί της ουσίας), 22.12.2005, παρά. 12.

4. ΕΔΔΑ, Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας (παραδεκτό), 14.03.2005, 3 (a) I, σελ. 20.

5. ΕΔΔΑ, Ξενίδης-Αρέστη κ. Τουρκίας (παραδεκτό), 14.03.2005, σελ. 44-45.

με αφορμή την υπόθεση Δημόπουλος, το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι η προσφυγή στην ΕΑΙ (και τα όποια άλλα διαθέσιμα ένδικα μέσα στην «ΤΔΒΚ») αποτελεί ένα συμβατό εσωτερικό ένδικο μέσο της Τουρκίας και επομένως οι Ελληνοκύπριοι πριν προσφύγουν στο ΕΔΔΑ, θα πρέπει να εξαντλούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα της Τουρκίας, όπως άλλωστε προβλέπεται και από τη διάταξη του άρθρου 35 παρά. 1 της ΕΣΔΑ.⁶

Στο πνεύμα της απόφασης αυτής, το Δικαστήριο τόνισε ότι δεν θα μπορούσε ποτέ να λειτουργήσει ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο ουσίας αλλά μόνο να ελέγχει επικουρικά την αποτελεσματική εφαρμογή της ΕΣΔΑ από τα συμβαλλόμενα κράτη⁷ και τότε μόνο να προσφέρει θεραπεία ως *ultimum refugium*.⁸

Το ζήτημα, όμως, της αποτελεσματικότητας ενός εσωτερικού ένδικου μέσου εξυπακούεται ότι δεν κρίνεται «άπαξ και εις αεί», αλλά είναι ένα θέμα που πρέπει να εξετάζεται διαρκώς και σε κάθε περίπτωση, όπως εξάλλου έχει τονίσει και το Δικαστήριο (σε ευρεία σύνθεση) στην 4^η Διακρατική της Κύπρου κατά Τουρκίας.⁹ Έτι περισσότερο, από τη στιγμή που εκδόθηκε η απόφαση Δημόπουλος, έχει περάσει πάνω από μια δεκαετία, και υπάρχουν επαρκή «δείγματα γραφής» της προβληματικής λειτουργίας της ΕΑΙ, προβλήματα που έχουν να κάνουν με διάφορα διαδικαστικά εμπόδια που δυσκολεύουν την άσκηση των προσφυγών, την έλλειψη αποτελεσματικής ευκαιρίας για την ορθή αποκατάσταση των παραβιάσεων των δικαιωμάτων των αιτούντων και γενικά την απουσία λήψης των κατάλ-

ηλων ατομικών και γενικών μέτρων συμμόρφωσης προς τις καταδικαστικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ.¹⁰

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα μελέτη έχει σκοπό να αναδείξει μια από τις σοβαρότερες παθογένειες της απονομής δικαιοσύνης στα κατεχόμενα, τις αδικαιολόγητα μεγάλες καθυστερήσεις στην εκδίκαση των υποθέσεων ενώπιον της ΕΑΙ. Η μεγάλη διάρκεια της δίκης αποτελεί εξάλλου σημαντικό λόγο που καθιστά απρόσφορη την προσήλωση στην αρχή της εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων και επιβάλλει την επανεξέταση της αποτελεσματικότητας της ΕΑΙ συνολικά.

2. Η αποτελεσματικότητα των ένδικων μέσων σε σχέση με το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ

Το ζήτημα της αποτελεσματικότητας ενός ένδικου μέσου ορίζεται από το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ σύμφωνα με το οποίο τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να προσφέρουν ένδικα μέσα που επιτρέπουν την αποτελεσματική θεραπεία κάθε παραβίασης των διατάξεων της ΕΣΔΑ. Εάν και με το άρθρο 13 παρέχεται από την ΕΣΔΑ ένα αυτόνομο δικαίωμα, αυτό της πραγματικής προσφυγής, δικονομικά η επίκλησή του γίνεται συνήθως σε συνδυασμό με ένα από τα ουσιαστικά δικαιώματα που αναγνωρίζονται στη Σύμβαση. Εξετάζεται, δηλαδή, κατά πόσο συντρέχουν οι προϋποθέσεις ύπαρξης ενός κατάλληλου και αποτελεσματικού ένδικου μέσου, τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη, για τη θεραπεία της παραβίασης ενός ουσιαστικού δικαιώματος που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ.¹¹

Ο πιο συχνός συνδυασμός του άρθρου 13 είναι με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. Το άρθρο 6 κατοχυρώνει το δικαίωμα στη χρηστή απονομή της δικαιοσύνης, δηλαδή περιλαμβάνει, μεταξύ άλ-

6. ΕΔΔΑ, Δημόπουλος κ. Τουρκίας (παραδεκτό), 01.03.2010, παρά. 103: *For the purposes of Article 35 § 1 of the Convention, remedies available in the "TRNC", in particular, the IPC procedure, may be regarded as "domestic remedies" of the respondent State. No ground for exemption of the application of Article 35 § 1 of the Convention has been established. The Court will now turn to consider the effectiveness of Law 67/2005, and the IPC in particular.* Το ίδιο και στην 4^η Διακρατική: ΕΔΔΑ, Κύπρος κ. Τουρκία (Ευρεία σύνθεση), 10.05.2001, παρά. 102.

7. Εξάλλου, ήδη με την 4^η Διακρατική προσφυγή της Κύπρου κατά Τουρκίας, το Δικαστήριο είχε καταλήξει ότι τα ένδικα μέσα που προσφέρονται από την «ΤΔΒΚ» μπορούν να θεωρηθούν ως εσωτερικά ένδικα μέσα της Τουρκίας και επομένως, σύμφωνα με το άρθρο 35 παρά. 1 θα πρέπει να εξαντληθούν πριν από την όποια προσφυγή στο ΕΔΔΑ. Βλ. ΕΔΔΑ, Κύπρος κ. Τουρκία (Ευρεία σύνθεση), 10.05.2001, παρά. 102.

8. Η αρχή της επικουρικότητας του συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πηγάζει από το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ (πραγματική προσφυγή) όπως εξάλλου έχει τονιστεί και από τη νομολογία του Δικαστηρίου. Βλ. για παράδειγμα: ΕΔΔΑ, Boyle και Rice κ. Ηνωμένου Βασιλείου, 27.04.1988, παρά. 54. ΕΔΔΑ, Powell και Rayner κ. Ηνωμένου Βασιλείου, 21.02.1990, παρά. 33 και 54. ΕΔΔΑ, M.S.S. κ. Βελγίου και Ελλάδας (επί της ουσίας), 21.01.2011, παρά. 287.

9. *«The Court concludes accordingly that, for the purposes of former Article 26 (current Article 35 § 1) of the Convention, remedies available in the "TRNC" may be regarded as "domestic remedies" of the respondent State and that the question of their effectiveness is to be considered in the specific circumstances where it arises».* Βλ. ΕΔΔΑ, Κύπρος κ. Τουρκία (Ευρεία σύνθεση), 10.05.2001, παρά. 102.

10. Για την ανάδειξη των ζητημάτων αυτών βλ. Θωμάς-Νεκτάριος Παπαναστασίου, «Η Προστασία των Περιουσιών στην Κατεχόμενη Κύπρο μετά την Απόφαση Δημόπουλος: Κριτική αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των εσωτερικών ένδικων μέσων της Τουρκίας», Κυπριακή Νομική Επιθεώρηση, τ.2, 2022, σελ. 184-193. Γενικά ως προς μια αποτίμηση σε σχέση με τα πολιτικά και νομικά δεδομένα της πορείας της Κυπριακής Δημοκρατίας στα 60 χρόνια από την ίδρυσή της βλ. Στ. Περράκης, «Κυπριακή Δημοκρατία 60χρονη. Ματιές στο χτες και οι προκλήσεις στις προοπτικές διευθέτησης του Κυπριακού», Κυπριακή Νομική Επιθεώρηση, Τ. 1, 2021, σελ. 38-44.

11. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η συνδρομή των προϋποθέσεων του άρθρου 13 εξετάζεται συνήθως συνδυαστικά ή μέσω του ελέγχου του παραδεκτού μιας προσφυγής, δηλαδή της προϋπόθεσης εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων στο άρθρο 35 της ΕΣΔΑ. Γενικά για την ερμηνεία του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ βλ. Ε. Μίχα, «Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής», σε Λ.Α. Σισιλιάνος (επιμ.), Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Ερμηνεία κατ' άρθρο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η Έκδοση 2017, σελ. 572-574. Β. Καψάλη, «Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής» σε Ι. Σαρμάς, Ξ. Κοντιάδης και Χ. Ανθόπουλος (επιμ.), ΕΣΔΑ – Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2021, σελ. 697-698 και 714-719. Βλ. επίσης για την εφαρμογή του άρθρου 13 από το Δικαστήριο: ΕΔΔΑ, Kudla κ. Πολωνίας, 26.10.2000.

λων, ρυθμίσεις που αφορούν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο, την αποτελεσματική προστασία μέσω μιας δίκαιης δίκης και την εύλογη διάρκεια της δίκης (άρθρο 6 παρά. 1 της ΕΣΔΑ).¹² Γίνεται, επομένως, αντιληπτό ότι το άρθρο 6 παρουσιάζει μεγάλη συγγένεια με το άρθρο 13, μιας και ρυθμίζει ζητήματα που περιλαμβάνουν και τις πρόνοιες του δικαιώματος άσκησης πραγματικής προσφυγής.¹³

Ειδικότερα, το θέμα της εύλογης διάρκειας ή όπως αναφέρεται στο άρθρο 6 η «λογική προθεσμία» της δίκης, αφορά όλες εκείνες τις περιπτώσεις, που παρατηρείται υπερβολική διάρκεια στη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης, με συνέπεια να την καθιστούν εν τέλει αναποτελεσματική. Η εύλογη διάρκεια αφορά όλες τις φάσεις της δίκης, είτε συνολικά είτε σε κάποιο στάδιο της δίκης. Στα στάδια της δίκης συμπεριλαμβάνεται τόσο η προδικασία (που ξεκινά με την κατάθεση της προσφυγής και τη διαδικασία πριν την εκδίκαση)¹⁴, όσο και όλοι οι βαθμοί εξέτασης της προσφυγής του αιτούντος (α', β' βαθμός), ακόμα και το τελικό στάδιο συμμόρφωσης της Διοίκησης προς την απόφαση.¹⁵ Επομένως, στην εύλογη διάρκεια της δίκης υπολογίζεται και η οποιαδήποτε καθυστέρηση στην εκτέλεση της απόφασης, καθώς αυτή θεωρείται αναπόσπαστο τμήμα της απονομής της δικαιοσύνης. Το ΕΔΔΑ έχει επιδείξει μια πλούσια νομολογία σε σχέση με τις καθυστερήσεις στην απονομή δικαιοσύνης, που παρατηρούνται στις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών-μελών, θεωρώντας ότι οι καθυστερή-

σεις αυτές είναι, σε μεγάλο βαθμό, υπεύθυνες για την παραβίαση του δικαιώματος στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.¹⁶ Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η υπερβολική διάρκεια της δίκης μπορεί ακόμα να ισοδυναμεί με μια μορφή αρνησιδικίας.¹⁷

3. Οι αδικαιολόγητες καθυστερήσεις στην εκδίκαση των προσφυγών ενώπιον της ΕΑΙ

3.1 Το ζήτημα της υπερβολικής διάρκειας της δίκης

Ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους που καθιστούν την όλη λειτουργία της ΕΑΙ προβληματική και την άσκηση προσφυγής ενώπιον της αναποτελεσματική, είναι η υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας που έχει παρατηρηθεί στην εκδίκαση προσφυγών Ελληνοκυπρίων ενώπιον της ΕΑΙ. Γενικά, οι αδικαιολόγητες καθυστερήσεις και τα πάσης φύσεως διαδικαστικά εμπόδια υπονομεύουν την επανορθωτική λειτουργία του οποιουδήποτε εσωτερικού ένδικου μέσου και επομένως το καθιστούν αναποτελεσματικό. Εάν δηλαδή, η ΕΑΙ δεν είναι σε θέση να προσφέρει επαρκή θεραπεία της ισχυριζόμενης παραβίασης μέσα σε εύλογο χρόνο,¹⁸ τότε η προσφυγή μπορεί να κριθεί στην πράξη ως αναποτελεσματική και, επομένως οι αιτούντες μπορούν να προσφύγουν στο ΕΔΔΑ χωρίς να απαιτηθεί η εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων.¹⁹

Στην προκειμένη περίπτωση των προσφυγών ενώπιον της ΕΑΙ, παρατηρείται ότι η βασική προϋπόθεση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ για εκδίκαση εντός εύλογης διάρκειας, δεν τηρείται. Δη-

12. Όπως ορίζει το άρθρο 6 παρά. 1 της ΕΣΔΑ: «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθῇ δίκαιως, δημοσίᾳ και εντός λογικῆς προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίσει είτε επί των αμφισβητήσεων ἐπὶ των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών του αστικής φύσεως, είτε ἐπὶ του βασίμου πάσης ἐναντίον του κατηγορίας ποινικῆς φύσεως...»

13. Όταν το ΕΔΔΑ εξετάζει την αποτελεσματικότητα της προστασίας για δίκαιη δίκη, τότε ο έλεγχος της συνδρομής των προϋποθέσεων του άρθρου 6 για δίκαιη δίκη αρκούν χωρίς να χρειάζεται και η εξέταση των προϋποθέσεων του άρθρου 13, μιας και οι πρώτες θεωρούνται ως πιο αυστηρές, και ειδικές υπαγόμενες σε μια ρύθμιση *lex specialis*. Βλ. ΕΔΔΑ, *British-American Tobacco Company Ltd. κ. Ολλανδίας*, 20.11.1995, παρά. 89. Πάντως, το Δικαστήριο με την υπόθεση *Kudla κ. Πολωνίας* έκρινε ότι όταν διαπιστώνεται παραβίαση του άρθρου 6 παρά. 1 λόγω μεγάλης διάρκειας της δίκης, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν θα εξετάσει και τις αιτιάσεις του προσφεύγοντος ότι δεν είχε στη διάθεσή του ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο, μιας και αυτός ο ισχυρισμός κρίνεται αυτοτελώς. Βλ. ΕΔΔΑ, *Kudla κ. Πολωνίας* [Ευρεία Σύμβαση], 26.10.2000, παρά. 147.

14. Για αστικές υποθέσεις, ο χρόνος αρχίζει να μετρά από την κατάθεση της αγωγής ή προσφυγής. Βλ. ΕΔΔΑ, *Anogiannakis κ. Ελλάδας*, 12.06.2012, παρά. 21.

15. Βλ. ΕΔΔΑ, *Ioannis Anastasiadis and others κ. Ελλάδας*, 18.04.2013, παρά. 31-32 (για διάρκεια δίκης συνολικά). Βλ. επίσης ΕΔΔΑ, *Stefanou κ. Ελλάδας*, 22.04.2010, παρά. 67 (για υπερβολική καθυστέρηση ενός σταδίου της δίκης). Βλ. επίσης, ΕΔΔΑ, *Martins Moreira κ. Πορτογαλίας*, 26.10.1988, παρά. 44 και, ΕΔΔΑ, *Siegel κ. Γαλλίας*, 28.11.2000 (για καθυστέρηση στην εκτέλεση της απόφασης).

16. Για μια ειδικότερη ανάλυση τόσο της θεωρίας όσο και της νομολογίας σχετικά με το ζήτημα της εύλογης διάρκειας της δίκης, βλ. την ανάλυση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ: Λ.Α. Σισιλιάνος, «Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης», σε Λ.Α. Σισιλιάνος (επιμ.), Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Ερμηνεία κατ' άρθρο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η Έκδοση 2017, σελ. 225-300. Δ. Βασιλειάδης, «Η εύλογη διάρκεια της δίκης» σε Ι. Σαρμάς, Ξ. Κοντιάδης και Χ. Ανθόπουλος (επιμ.), ΕΣΔΑ – Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2021, σελ. 286-305.

17. Βλ. για παράδειγμα, ΕΔΔΑ, *Vernillo κ. Γαλλίας*, 20.02.1991, παρά. 38. ΕΔΔΑ, *Boddaert κ. Βελγίου*, 12.10.1992, παρά. 39. ΕΔΔΑ, *Kristiansen and Tyvik As κ. Νορβηγίας*, 02.05.2013, παρά. 57.

18. Οι προσφυγές των Ελληνοκυπρίων ενώπιον της ΕΑΙ αφορούν κυρίως την παραβίαση του δικαιώματος πρόσβασης, χρήσης και απόλαυσης της περιουσίας τους, καθώς και στέρξης οποιασδήποτε αποζημίωσης λόγω της παρέμβασης στο δικαίωμα ιδιοκτησίας, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Α' Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Βλ. γενικά ΕΔΔΑ, *Κύπρος κ. Τουρκία* (Δίκαιη Ικανοποίηση), 12.05.2014, παρά. 63.

19. Ε. Μίχα, «Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής», σε Λ.Α. Σισιλιάνος (επιμ.), Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Ερμηνεία κατ' άρθρο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η Έκδοση 2017, σελ. 574-575. Βλ. επίσης, ΕΔΔΑ, *Burdov κ. Ρωσίας*, 15.01.2009, παρά. 108. ΕΔΔΑ, *Borzhonov κ. Ρωσίας*, 22.01.2009, παρά. 34.

λαδή, στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων ελληννοκυπριακών προσφυγών ενώπιον της ΕΑΙ, παρατηρείται υπερβολικά μεγάλη διάρκεια τόσο στην προδικασία όσο και στην εκδίκαση των υποθέσεων. Πριν, όμως, παρατεθούν κάποια παραδείγματα από τη μέχρι σήμερα λειτουργία της ΕΑΙ, είναι χρήσιμο να αναφερθούν κάποια γενικά συμπεράσματα που συνάγονται από την υπόθεση *Ιωάννου*.²⁰

3.2 Η υπόθεση *Ιωάννου*

Στην υπόθεση *Ιωάννου* είναι η πρώτη φορά (και η μοναδική) μετά την υπόθεση *Δημόπουλος* το 2010 και την έγκριση της ΕΑΙ ως νόμιμο εσωτερικό ένδικο μέσο της Τουρκίας, που το ΕΔΔΑ δέχτηκε να εξετάσει μια προσφυγή στην ουσία της,²¹ θεωρώντας ότι λόγω της υπερβολικής καθυστέρησης της υπόθεσης ενώπιον της ΕΑΙ δεν χρειαζόταν να εξαντληθούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα της Τουρκίας.²² Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι η ΕΑΙ δεν ενήργησε με τη δέουσα επιμέλεια και με την αναγκαία ταχύτητα για την επανόρθωση της ισχυριζόμενης παραβίασης του δικαιώματος στην περιουσία του άρθρου 1 του Α' Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.²³ Απεναντίας όμως, σε σχέση με τον ισχυρισμό περί αναποτελεσματικότητας του ένδικου μέσου της ΕΑΙ λόγω και του μεγάλου όγκου προσφυγών που εκκρεμούν ενώπιον της, το Δικαστήριο θεώρησε ότι δεν μπορούσε να προβεί σε γενικές εκτιμήσεις. Με βάση τα δεδομένα που είχε, έκρινε ότι έπρεπε να περιορισθεί στη συγκεκριμένη μόνο υπόθεση χωρίς να μπει στην εξέταση συνολικά του τρόπου λειτουργίας της ΕΑΙ, έστω και εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση δέχθηκε την ακαταλληλότητα της διαδικασίας.²⁴ Θεώρησε ότι «η έλλειψη συνοχής, επιμέλειας και κατάλληλης ταχύτητας» της ΕΑΙ παραβίασε διαδικαστικά μόνο και όχι ουσιαστικά το δικαίωμα στην περιουσία.²⁵ Για τους λόγους αυτούς δεν επιδίκασε αποζημίωση (παρά μόνο για λόγους ηθικής βλάβης), κρίνοντας ότι για κάθε αξίωση αποζημίωσης λόγω περιουσιακής βλάβης θα μπορούσε η αιτούσα ανά πάσα στιγμή να κάνει χρήση της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ και να λάβει αποζημίωση σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 1 του Α' Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.²⁶

Αναμφίβολα, από τη στιγμή που το Δικαστήριο διέκρινε ως ακατάλληλη τη διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ στην υπόθεση *Ιω-*

άννου,²⁷ θα έπρεπε να προχωρήσει ένα βήμα παραπέρα και να διερευνήσει περισσότερο τις εγγενείς αδυναμίες και καθυστερήσεις που παρουσιάζονται σε πολλές άλλες ανάλογες περιπτώσεις που εκκρεμούν ενώπιον της.²⁸ Όπως, εξάλλου, αναφέρεται και στην αντίθετη γνώμη του Δικαστή *Bianku*,²⁹ το Δικαστήριο δεν έλαβε επαρκώς υπόψη του τις περιστάσεις της υπόθεσης. Το Δικαστήριο θα έπρεπε να αποφανθεί με μια νέα απόφαση σχετικά με την αξίωση του αιτούντος για χρηματική αποζημίωση, σύμφωνα με το άρθρο 41 της ΕΣΔΑ, ειδικά στην περίπτωση που η διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ συνέχιζε να είναι αναποτελεσματική, ακολουθώντας τη νομολογία του, σε αντίστοιχες υποθέσεις παραβίασης του δικαιώματος στην περιουσία λόγω καταστάσεων που προέκυψαν από ένοπλες συγκρούσεις.³⁰

Αλλά, και εάν αυτό δεν ήταν εφικτό, λόγω έλλειψης επαρκούς αποδεικτικού υλικού όπως σημείωσε,³¹ θα μπορούσε τουλάχιστον το Δικαστήριο να ζητήσει από την Επιτροπή να υιοθετήσει διαδικασίες που να εγγυώνται μεγαλύτερη διαφάνεια στον τρόπο αποτελεσματικής θεραπείας των παραβιάσεων που έχει ήδη διαπιστώσει και ειδικότερα του τρόπου υπολογισμού της αποζημίωσης.³²

Παρόλα αυτά, όμως, η υπόθεση *Ιωάννου* είναι σημαντική για δύο λόγους. Αφενός, γιατί επιβεβαίωσε τα βασικά κριτήρια (όπως αυτά έχουν αναπτυχθεί από την πλούσια νομολογία του ΕΔΔΑ), τα οποία καθορίζουν την εκτίμηση του Δικαστηρίου

20. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017.

21. Μετά την υπόθεση *Δημόπουλος* όσες προσφυγές Ελληνοκυπρίων ασκήθηκαν απευθείας στο ΕΔΔΑ, απορρίφθηκαν ως απαράδεκτες λόγω μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων σύμφωνα με το άρθρο 35 παρά. 1 της ΕΣΔΑ. Για παράδειγμα, βλ. *Meleagrou κ.ά. κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 02.04.2013.

22. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 63-64.

23. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 104.

24. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 83.

25. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 116.

26. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 116.

27. Η όλη διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ κράτησε πάνω από 9 χρόνια. Βλ. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 94.

28. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι στην υπόθεση *Ιωάννου*, η Κυπριακή Δημοκρατία εάν και κλήθηκε σύμφωνα με τη διαδικασία να παραστεί ως ενδιαφερόμενο τρίτο μέρος, δεν υπέβαλε προτάσεις, σε αντίθεση με την έως τότε πάγια τακτική της προς υποστήριξη των ελληνοκυπριακών προσφυγών ενώπιον του Δικαστηρίου. Εάν το έκανε, σίγουρα η συμμετοχή της στη διαδικασία θα πρόσδιδε κάποια επιπλέον βαρύτητα στα επιχειρήματα της προσφεύγουσας και ίσως με τη συνδρομή του Κυπριακού Κράτους, η απόφαση του Δικαστηρίου να ήταν διαφορετική ως προς το θέμα της αποτελεσματικότητας της ΕΑΙ.

29. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, "Partly Dissenting Opinion of Judge Bianku", σελ. 36.

30. Βλ. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, "Partly Dissenting Opinion of Judge Bianku", σελ. 36.

31. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 83.

32. Από στατιστικά δεδομένα που δημοσιοποιεί η ΕΑΙ στις ετήσιες εκθέσεις της φαίνεται ότι στη συντριπτική πλειοψηφία όσων υποθέσεων έχουν διευθετηθεί, αυτό έγινε μέσω ανεπίσημων διαπραγματεύσεων, ενώ ελάχιστες υποθέσεις έχουν εξεταστεί έως τέλους, όπως τουλάχιστον ορίζει η εσωτερική νομοθεσία (Νόμο 67/2005). Αυτό υποστηρίζεται ότι θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αντίθετο στη γενική αρχή για δίκαιη δίκη, που απαιτεί η εσωτερική νομοθεσία να εφαρμόζεται με ακρίβεια και προβλέψιμα. Επιπλέον, η ΕΑΙ κατηγορείται ότι για όσες αποζημιώσεις έχει προσφέρει, αυτές είναι μακράν πολύ χαμηλότερου ποσού από αυτό που ζητήθηκε. Βλ. N. Hadjigeorgiou, «Joannou v. Turkey: an important legal development and a missed opportunity», 2 European Human Rights Law Review, τ.2, 2018, σελ. 168-174.

ου ως προς τον εύλογο ή μη της διάρκειας μιας δίκης και επομένως εάν ένα εσωτερικό ένδικο μέσο είναι αποτελεσματικό ή όχι. Αυτά τα κριτήρια έχουν να κάνουν με την πολυπλοκότητα της υπόθεσης, τη συμπεριφορά του προσφεύγοντος, τη στάση των αρμόδιων αρχών και τέλος, το διακύβευμα της υπόθεσης για τον προσφεύγοντα.³³ Αφετέρου, είναι σημαντική γιατί επιβεβαιώνει την ετοιμότητα του Δικαστηρίου να ελέγχει δι-αρκώς την αποτελεσματικότητα της λειτουργίας της ΕΑΙ στην κάθε υπόθεση, έστω και εάν γενικά, έχει κρίνει ότι αποτελεί ένα αποτελεσματικό εσωτερικό ένδικο μέσο.³⁴

3.3 Η έννοια της εύλογης διάρκειας της δίκης

Ένα από τα κριτήρια που έχει θέσει το ΕΔΔΑ για την εκτίμηση της ταχύτητας στην απονομή της δικαιοσύνης (εύλογη διάρκεια δίκης) είναι η ακρόαση του αιτήματος να πραγματοποιείται μέσα σε εύλογο χρόνο.³⁵ Αυτό εξυπακούεται ότι συνδέεται και με την πρώτη τοποθέτηση των αρμόδιων αρχών ως προς το αίτημα. Ειδικά στην περίπτωση της ΕΑΙ, τα χρονικά όρια απάντησης που τίθενται είναι συγκεκριμένα, καθώς σύμφωνα με τον Κανονισμό της ΕΑΙ του 2006 (άρθρο 3 παρ. 8), οι αρμόδιες αρχές της «ΤΔΒΚ» οφείλουν να υποβάλλουν τις αρχικές τους παρατηρήσεις σχετικά με την αξίωση του αιτούντος εντός 30 εργάσιμων ημερών από την υποβολή της αξίωσης. Ωστόσο, παρατηρείται ότι η παραπάνω προθεσμία δεν τηρείται και σε πολλές περιπτώσεις οι αρμόδιες αρχές καθυστερούν υπερβολικά να απαντήσουν ή απαντούν όταν πλέον ο αιτών αποφασίζει να προσφύγει στο ΕΔΔΑ. Τέτοια, για παράδειγμα, ήταν και η περίπτωση στην υπόθεση *Ιωάννου*, στην οποία το Δικαστήριο δήλωσε ότι η υπερβολική καθυστέρηση στην τοποθέτηση των αρχών ως προς την αξίωση του προσφεύγοντος μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την αποτελεσματικότητα του ένδικου μέσου και γενικότερα της απονομής της δικαιοσύνης.³⁶ Το ίδιο συνέβη και με τρεις από τις πιο πρόσφατες ελληνοκυπριακές προσφυγές στο ΕΔΔΑ, όπου η Τουρκία σε μία από αυτές κατέθεσε τις δικές της προτάσεις ενώπιον της ΕΑΙ 9 χρόνια περίπου αφότου έγινε η αρχική αίτηση της προσφεύγουσας εταιρείας.³⁷

Όσοι ασκούν προσφυγή ενώπιον της ΕΑΙ και η εκδίκαση της υπόθεσής τους καθυστερεί λόγω των αλληπάλληλων αναβολών, έχουν να αντιμετωπίσουν άλλο ένα σημαντικό διαδικαστικό εμπόδιο. Οι αιτούντες δεν δικαιούνται να ασκήσουν έφεση στα τοπικά δικαστήρια της «ΤΔΒΚ» εναντίον των αποφάσεων της ΕΑΙ που ορίζουν αναβολή της εκδίκασης ή που γενικά καθυστερούν, διότι τα δικαστήρια της «ΤΔΒΚ» επικαλούνται έλλειψη αρμοδιότητας να εξετάσουν τους λόγους αυτούς, με βάση το Σύνταγμα του ψευδοκράτους. Ισχυρίζονται, δηλαδή, ότι οι αποφάσεις της ΕΑΙ για αναβολή δεν υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο, καθώς δεν μπορούν να θεωρηθούν εκτελεστές σύμφωνα με το άρθρο 152 του Συντάγματος του ψευδοκράτους, και άρα δεν είναι αρμόδια να δεχθούν έφεση επί των αποφάσεων αναβολής.³⁸ Αυτό επιβεβαιώνεται και με απόφαση του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου της «ΤΔΒΚ», το οποίο ενώ αποδέχτηκε ότι έχει αρμοδιότητα να δικάζει για οποιοδήποτε θέμα που σχετίζεται με τη διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ, έκρινε ότι τα παράπονα σχετικά με την υπερβολική καθυστέρηση της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ και τις αλληπάλληλες αναβολές δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο του δικαστικού ελέγχου λόγω του άρθρου 152 του Συντάγματος.³⁹ Θα μπορούσε, λοιπόν, να θεωρηθεί ότι η ανυπαρξία ενός αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος σε σχέση με την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας και τις αλληπάλληλες αναβολές ισοδυναμεί με παραβίαση των άρθρων 13 και 6 της ΕΣΔΑ (εύλογη διάρκεια) και καθιστά την όλη διαδικασία της ΕΑΙ ως μη αποτελεσματική.⁴⁰

33. Ενδεικτικά, βλ. *Frydlander κ. Γαλλίας* (Ευρεία Σύνθεση), 27.06.2000, παρά. 43. *Jama κ. Σλοβενίας*, 19.07.2012, παρά. 33.

34. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 86: «Nevertheless, the Court would stress that it remains attentive to the developments in the functioning of the IPC remedy and its ability to effectively address Greek Cypriot property claims». Βλ., επίσης, σχετ. σε N. Hadjigeorgiou, «Joannou v Turkey: an important legal development and a missed opportunity», 2 *European Human Rights Law Review*, τ.2, 2018, σελ. 168-174.

35. ΕΔΔΑ, *Burdov κ. Ρωσίας*, 15.01.2009, παρά. 99-100.

36. Στην υπόθεση *Ιωάννου*, πήρε 2 χρόνια στον Γενικό Εισαγγελέα να απαντήσει στην αξίωση της προσφεύγουσας. Βλ. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 95-96.

37. Το ΕΔΔΑ κοινοποίησε στην Τουρκική Κυβέρνηση τρεις υποθέσεις που εγείρουν ζητήματα σχετικά με τη λειτουργία της ΕΑΙ: *Panagi and Shiartou κ. Τουρκίας*, <http://hudoc.echr.coe.int/>

eng?i=001-192391. *K.V. Mediterranean Tours Limited κ. Τουρκίας*, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192540> και *Kyriakides κ. Τουρκίας*, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192542>. Βλ. In-Cyprus, «Three more applications to the European Court point to IPC ineffectiveness», 8 May 2019, διαθέσιμο στο: <https://in-cyprus.philenews.com/news/local/three-more-applications-to-the-european-court-point-to-ipc-ineffectiveness-cna-says/>

38. Το άρθρο 152 παρά. 1 του Σ. σχετικά με τις εξουσίες του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου της «ΤΔΒΚ» ορίζει: «The High Administrative Court, shall have exclusive jurisdiction to adjudicate finally on a recourse made to it on a complaint that a decision, an act or omission of any organ, authority or person exercising any executive or administrative authority is contrary to any of the provisions of this Constitution, or of any law or of any subsidiary legislation made thereunder, or is made in excess or in abuse of powers vested in such organ or authority or person».

39. Απόφαση του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου της «ΤΔΒΚ», της 29.11.2016, YIM Case No. 262/2012. Κατ' έφεση διαδικασία που αφορά ελληνοκυπριακή προσφυγή ενώπιον της ΕΑΙ. Βλ. Υπόθεση *K.V. Mediterranean Tours Ltd. K. Τουρκίας*, Application no. 41120/17. Statement of Facts: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192540>.

40. Για τις περιπτώσεις ανυπαρξίας αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος σε σχέση με την υπερβολική διάρκεια των διοικητικών διαδικασιών, βλ. ΕΔΔΑ, *Βασίλειος Αθανασίου κ.ά. κ. Ελλάδας*, 21.12.2010, παρά. 33-35.

4. Τα συστημικά προβλήματα στη λειτουργία της ΕΑΙ

Το θέμα της μη αποτελεσματικής εξέτασης των προσφυγών ενώπιον της ΕΑΙ είναι γενικευμένο, καθώς παρατηρείται στο σύνολο των υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον της, κάτι που καταδεικνύει ότι το πρόβλημα είναι συστημικό. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη μηνιαία περιοδική έκδοση των πεπραγμένων της ΕΑΙ με ημερομηνία 16 Μαρτίου 2022, φαίνεται ότι κατά τα τελευταία 15 χρόνια της λειτουργίας της ΕΑΙ, μόλις 34 υποθέσεις έχουν ολοκληρωθεί ενώ εκκρεμούν πάνω από 7.000 υποθέσεις.⁴¹ Εξάλλου, έχει κριθεί ότι ο υπερβολικός φόρτος υποθέσεων ή η μη επαρκής στελέχωση των δικαστηρίων δεν μπορεί να αποτελέσει λόγο που να δικαιολογεί την υπερβολική καθυστέρηση και εν γένει κακή λειτουργία στην απονομή της δικαιοσύνης.⁴²

Ένας από τους λόγους για το συστημικό αυτό πρόβλημα στην αποτελεσματική λειτουργία της ΕΑΙ είναι οι καθυστερήσεις της διαδικασίας, κάτι που αποτελεί παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Σε πολλές περιπτώσεις, μεσολάβησε διάστημα περίπου 12 ετών από τη στιγμή της αίτησης ενώπιον της ΕΑΙ χωρίς να εκδικαστεί επί της ουσίας η προσφυγή.⁴³ Το διάστημα 12 ετών για μια υπόθεση που δεν έχει ολοκληρωθεί είναι αδιαμφισβήτητη συστημική αδυναμία του εγκαλούμενου κράτους για επανόρθωση της ισχυριζόμενης παραβίασης μέσα σε εύλογο χρόνο. Εξάλλου, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι η περίοδος των τεσσάρων και μισού χρόνων,⁴⁴ ή των τριών ετών και επτά μηνών⁴⁵ ενώπιον της ΕΑΙ δεν αποτελεί αδικαιολόγητη καθυστέρηση, αλλά η πάροδος εννέα ετών αποτελεί αναμφίβολα υπερβολική διάρκεια δίκης.⁴⁶

Οι καθυστερήσεις που παρατηρούνται στις περισσότερες των υποθέσεων ενώπιον της ΕΑΙ καταδεικνύουν ότι η Τουρκία παραβιάζει το κριτήριο του εύλογου χρόνου στην απονομή της δικαιοσύνης που απαιτεί το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.⁴⁷ Ο εύλογος χρόνος σύμφωνα με το άρθρο 6 αξιολογείται, όπως αναφέρ-

θηκε και παραπάνω, σύμφωνα με τις περιστάσεις και συγκεκριμένα κριτήρια, όπως είναι η περιπλοκότητα της κάθε περίπτωσης, η συμπεριφορά του αιτούντος και των αρμόδιων αρχών, και το διακύβευμα της υπόθεσης για τον αιτούντα.

Στη συγκεκριμένη, όμως, περίπτωση των ελληνοκυπριακών προσφυγών ενώπιον της ΕΑΙ, αφενός οι αιτούντες προσκομίζουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και τα αναγκαία δικαιολογητικά, αφετέρου οι υποθέσεις δεν μπορούν να θεωρηθούν ως περίπλοκες. Οι αιτήσεις προσφυγής αφορούν ένα μόνο αντικείμενο εξέτασης από νομική άποψη, το οποίο είναι η επίδικη ιδιοκτησία και οι αιτούντες αξιώνουν την αναγνώριση της κυριότητας και την επανόρθωση λόγω της παραβίασης του δικαιώματος στην περιουσία. Εξάλλου, ο γενεσιουργός λόγος δημιουργίας της ΕΑΙ είναι η αντιμετώπιση παρόμοιων αξιώσεων με αυτή που κρίθηκε στην υπόθεση *Λοϊζίδου* (παραβιάσεις του άρθρου 1 του Α' Πρόσθετου Πρωτοκόλλου).⁴⁸ Για το λόγο αυτό, η εκδίκαση σε εύλογο χρόνο ενώπιον της ΕΑΙ θα έπρεπε να θεωρείται μια διαδικασία αρκετά προβλέψιμη και εφικτή, μιας και ήδη υπάρχει πλούσια νομολογία τόσο του ΕΔΔΑ όσο και σε εθνικό επίπεδο.⁴⁹

Το επιχείρημα, εξάλλου, της Τουρκίας ότι η αιτία της μεγάλης διάρκειας στη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης οφείλεται στο γεγονός ότι οι αιτούντες σε πολλές περιπτώσεις ασκούν όλα τα διαθέσιμα ένδικα μέσα που προβλέπονται σε κάθε βαθμό δικαιοδοσίας ενώπιον των δικαστηρίων της «ΤΔΒΚ», δεν ευσταθεί. Όπως έχει αποφανθεί το ΕΔΔΑ, δεν μπορεί να αποδοθεί ευθύνη στους αιτούντες για το λόγο ότι εξαντλούν όλα τα ένδικα μέσα που τους προσφέρονται στο πλαίσιο μιας εθνικής δικαιοδοσίας.⁵⁰ Δεν μπορεί, δηλαδή, η άσκηση όλων των διαθέσιμων δικονομικών «όπλων» να αποβεί εις βάρος του προσφεύγοντος, αλλά είναι ευθύνη του εγκαλούμενου κράτους να οργανώσει τον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης με τη δέουσα επιμέλεια και την κατάλληλη ταχύτητα.⁵¹

Όπως, επομένως, φαίνεται και από τα πεπραγμένα της έως σήμερα λειτουργίας της ΕΑΙ, είναι αρκετά μεγάλος ο όγκος των

41. IPC, Monthly Bulletin, Issue 147 (16.03.2022), διαθέσιμο στο: http://www.tamk.gov.ct.tr/dokuman/istatistik_mart22ing.pdf.

42. Βλ. ΕΔΔΑ, *Vocaturro κ. Ιταλίας*, 24.05.1991, παρά. 17.

43. Υπόθεση της εταιρείας K.V. Mediterranean Tours Ltd. της οποίας η αίτηση έχει ήδη καταχωρηθεί στο ΕΔΔΑ. Η προσφεύγουσα εταιρεία κατέθεσε την αίτησή της στην ΕΑΙ στις 23 Ιουλίου 2010 και μετά από 12 χρόνια περίπου, το αίτημα δεν είχε ακόμα εξεταστεί, λόγω διάφορων εμποδίων και καθυστερήσεων των αρμόδιων αρχών της «ΤΔΒΚ». βλ. *K.V. Mediterranean Tours Ltd. κ. Τουρκίας*, Application no. 41120/17. Statement of Facts: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192540>

44. Βλ. ΕΔΔΑ, *Meleagrou κ.ά. κ. Τουρκίας*, 02.04.2013.

45. Βλ. ΕΔΔΑ, *Loizou κ. Τουρκίας*, 03.10.2017.

46. Βλ. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 94.

47. Υπολογίζεται ότι πάνω από 50 προσφυγές Ελληνοκυπρίων έχουν κατατεθεί έως σήμερα στη Γραμματεία του ΕΔΔΑ και εκκρεμεί η εξέτασή τους. Από αυτές, η συντριπτική πλειοψηφία αφορούν την αναποτελεσματική λειτουργία της ΕΑΙ λόγω των υπερβολικών καθυστερήσεων στην εκδίκαση των υποθέσεων.

48. Το νομικό προηγούμενο της υπόθεσης *Λοϊζίδου* επιβεβαιώθηκε από τις μετέπειτα αποφάσεις του Δικαστηρίου, όπως για παράδειγμα από την 4^η Διακρατική της Κύπρου. Βλ. Στ. Περράκης, «Η σημασία της απόφασης *Λοϊζίδου* και οι συνέπειες των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη διεθνή δικαιοταξία», *Επετηρίδα Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων*, 2000, σελ. 169-180.

49. Βλ. Λ.Α. Σισιλιάνος, «Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης», σε Λ.Α. Σισιλιάνος (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η Έκδοση 2017, σελ. 244. Βλ. επίσης το εξ αντιδιαστολής επιχείρημα από την ΕΔΔΑ, *Satakunnan Markkinaposorssi Oy and Satamedia Oy κ. Φιλανδίας*, 27.06.2017, παρά. 212.

50. Βλ. ΕΔΔΑ, *Erkner and Hofauer κ. Αυστρίας*, 23.04.1987, παρά. 68. Βλ. Βασιλειάδης, «Η εύλογη διάρκεια της δίκης» σε Ι. Σαρμάς, Ξ. Κοντιάδης και Χ. Ανθόπουλος (επιμ.), *ΕΣΔΑ – Κατ' άρθρο ερμηνεία*, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2021, σελ. 290.

51. ΕΔΔΑ, *Ιωάννου κ. Τουρκίας*, 12.12.2017, παρά. 116.

προσφυγών που παραμένει χωρίς διεκπεραίωση και υπερβολική η διάρκεια της διαδικασίας για όσες εξετάζονται.⁵² Επιπλέον, η απουσία μιας σταθερούς νομολογίας των τοπικών δικαστηρίων και των εθνικών αρχών της «ΤΔΒΚ» που να αποδεικνύει ότι τα ένδικα μέσα ενώπιον της ΕΑΙ είναι διαθέσιμα όχι μόνο στη θεωρία αλλά και στην πράξη, συντείνει στο συμπέρασμα ότι η απονομή της δικαιοσύνης δεν λειτουργεί.⁵³ Σύμφωνα και με τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης θέτουν σε κίνδυνο την αποτελεσματικότητα και την αξιοπιστία της.⁵⁴

5. Καθυστέρηση συμμόρφωσης στις αποφάσεις του ΕΔΔΑ

Τέλος, εκτός του γεγονότος ότι η Τουρκία εξακολουθεί, μετά από 48 και πλέον χρόνια, να αρνείται στους Ελληνοκύπριους εκτοπισμένους το δικαίωμα πρόσβασης, χρήσης και απόλαυσης των περιουσιών τους που βρίσκονται στα κατεχόμενα, καθυστερεί να συμμορφωθεί ακόμα και για εκείνες τις περιπτώσεις που έχει καταδικαστεί από το ΕΔΔΑ.⁵⁵ Στην υπόθεση Λοϊζίδου, στην 4^η Διακρατική της Κύπρου και αρκετές άλλες, η Τουρκία δεν έχει καταβάλει έως τώρα τη δίκαιη ικανοποίηση για τη ζημία που επήλθε από την απώλεια χρήσης των περιουσιών. Για παράδειγμα, η Τιτίνα Λοϊζίδου παρόλο που τελικά έλαβε με αρκετή καθυστέρηση χρηματική αποζημίωση για την απώλεια χρήσης της περιουσίας της για τα έτη 1990-1998,⁵⁶ η Τουρκία εξακολουθεί να αρνείται να καταβάλει αποζημίωση για την περίοδο 1987-1990.⁵⁷ Παρόλα αυτά, αν και η

Επιτροπή Υπουργών δεν είχε μέχρι σήμερα ενδώσει στις πιέσεις της Τουρκίας να τερματίσει την επιτήρηση της υπόθεσης Λοϊζίδου σε σχέση με τη συμμόρφωση της Τουρκίας προς τις αποφάσεις του Δικαστηρίου,⁵⁸ τελικά κατόπιν πιέσεων και για πολιτικές σκοπιμότητες, αποφάσισε να «κλείσει» την υπόθεση της Τιτίνας Λοϊζίδου.⁵⁹

Η καθυστέρηση της συμμόρφωσης της Τουρκίας με τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ έχει προκαλέσει την έκδοση συνεχόμενων ψηφισμάτων και αποφάσεων της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την απόφαση της 14^{ης} Μαρτίου 2019,⁶⁰ σύμφωνα με την οποία η Επιτροπή «επιμένει και πάλι, σταθερά στην άνευ όρων υποχρέωση της Τουρκίας να πληρώσει χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση τη δίκαιη ικανοποίηση που επιδικάστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στην ομάδα 33 υποθέσεων που βασίστηκαν στην Υπόθεση Ξενίδη-Αρέστη...».⁶¹

Τέλος, θα μπορούσε να διατυπωθεί και η άποψη ότι οι καθυστερήσεις και τα προβλήματα που εμφανίζει η όλη διαδικασία ενώπιον της ΕΑΙ γίνονται σκόπιμα. Εάν, δηλαδή, αναλογιστούμε την τοποθέτηση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Δημόπου-

52. Ενώπιον της ΕΑΙ, εκκρεμούν πάνω από 7,000 υποθέσεις ενώ μόνο 34 έχουν εκδικαστεί τα τελευταία 15 χρόνια. Βλ. IPC, Monthly Bulletin, Issue 147 (16.03.2022), διαθέσιμο στο: http://www.tamk.gov.ct.tr/dokuman/istatistik_mart22ing.pdf.

53. Βλ. παρομοίως σχετικά με τα διαθέσιμα ένδικα βοηθήματα στη Ρωσία και την απουσία νομολογίας στην υπόθεση: ΕΔΔΑ, *Burdov κ. Ρωσίας* (No. 2), 15.01.2009, παρά. 106.

54. ΕΔΔΑ, *Scordino κ. Ιταλίας*, 29.03.2006, παρά. 224.

55. Για παράδειγμα, οι υποχρεώσεις της Τουρκίας σε σχέση με τους αγνοούμενους. Βλ. Αχ. Δημητριάδης, «Οι υποθέσεις Κυπρίων αγνοουμένων στο ΕΔΔΑ», σε Αν. Σαμαρά-Κρίση, Αρ. Κωνσταντίνιδης (επιμ.), Το Κυπριακό Πρόβλημα σε Εξέλιξη – Διεθνής Διάσταση, Ζητήματα Διακυβέρνησης, Ανθρώπινα Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη) 2011, σελ. 179-189.

56. Η Τουρκία συμμορφώθηκε καταβάλλοντας αποζημίωση 5 χρόνια μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ, έπειτα από συνεχή Ψηφίσματα της Επιτροπής Υπουργών, και ειδικά κατόπιν της «απειλής» περί κυρώσεων σε βάρος της με Ψηφίσματα: ResDH (2003)174 (προσωρινό ψήφισμα), Λοϊζίδου κ. Τουρκίας, 12/11/2003. ResDH (2003)190 και ResDH (2003)191, Λοϊζίδου κ. Τουρκίας, 02/12/2003, τελικά ψηφίσματα της Επιτροπής Υπουργών.

57. Ενώ τον Ιανουάριο του 1987, η Τουρκική Δημοκρατία αναγνώρισε την υποχρεωτική δικαιοδοσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) για τις ατομικές προσφυγές, έθεσε επιφύλαξη ότι αυτή η αναγνώριση αφορούσε πράξεις ή παραλείψεις των τουρκικών αρχών που έλαβαν χώρα μόνο εντός της Τουρκικής Επικράτειας και επομένως όχι σε περιοχές άλ-

λες όπως τη βόρεια Κύπρο. Η Τουρκία επανέλαβε την επιφύλαξη αυτή στη δεύτερη δήλωσή της τον Ιανουάριο του 1990, όταν αναγνώρισε την υποχρεωτική δικαιοδοσία του ΕΔΔΑ ως προς την εκδίκαση των ατομικών προσφυγών. Ο ισχυρισμός αυτός της Τουρκίας απορρίφθηκε με την Απόφαση Λοϊζίδου αλλά η Τουρκία θεωρεί ότι δεσμεύεται μόνο από τη δεύτερη δήλωσή τον Ιανουάριο του 1990. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι αντίστοιχη υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης οφείλει η Τουρκία και για το διάστημα που μεσολαβεί από το 1998 έως σήμερα, μιας και εξακολουθεί να εμποδίζει την Λοϊζίδου στην πρόσβαση και την ειρηνική απόλαυση της περιουσίας της και επομένως δεν έχει ουσιαστικά συμμορφωθεί με το περιεχόμενο της απόφασης. Βλ. σχετικά με το «ουσιαστικό δεδικασμένο» της Υπόθεσης Λοϊζίδου και την υποχρέωση συμμόρφωσης της Τουρκίας. Β. Κουτρούλης και Β. Τζεβελέκος, «Εκτέλεση και συμμόρφωση του καθ' ού κράτους με τις καταδικαστικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ», Δίκη (Οκτ. 2005).

58. Καθημερινή (Κύπρου), «Νέα αποτυχία της Τουρκίας στην υπόθεση Λοϊζίδου», 16/11/2021, διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/nea-apotyxia-toyrkias-stinyprothesi-loizidou>

59. Φιλελεύθερος, «Υπόθεση Λοϊζίδου: ένα ναυάγιο με επιπτώσεις στο περιουσιακό», 25/09/2022, διαθέσιμο στο: <https://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/1559793/ypothesi-loizidou-ena-navago-me-epiptoseis-sto-periouisiko>

60. Επιτροπή Υπουργών, 1340^η Συνάντηση, 12-14 Μαρτίου 2019 (DH) H46-26 Xenides-Arestis group κ. Τουρκίας (Application No. 46347/99), διαθέσιμο στο: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168093759d

61. Η ομάδα Ξενίδη-Αρέστη αποτελείται από αποφάσεις στις οποίες το Δικαστήριο επιδίκασε αποζημιώσεις στους αιτούντες που ξεπερνούν τα 50 εκατομμύρια ευρώ, τις οποίες η Τουρκία δεν έχει καταβάλει. Βλ. Καθημερινή (Κύπρου), «Πέραν των €50 εκ. το χρέος της Τουρκίας στις υποθέσεις Ξενίδη-Αρέστη», 13/09/2021, διαθέσιμο στο: Λευκωσία: Πέραν των €50 εκ. το χρέος της Τουρκίας στις υποθέσεις «Ξενίδη-Αρέστη», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, [kathimerini.com.cy](https://www.kathimerini.com.cy)

λος, που αναγνωρίζει ότι με την πάροδο του χρόνου η κατοχή ενός τίτλου μπορεί να αποδυναμωθεί πρακτικά από κάθε ωφέλεια,⁶² τότε σίγουρα η Τουρκία έχει κάθε λόγο να θέλει να δρα παρελκυστικά. Μέσω, δηλαδή, των αλληπάλληλων καθυστερήσεων και αναβολών της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ και το πέρας μεγάλου χρονικού διαστήματος, επιδιώκει να νομιμοποιήσει τα αποτελέσματα της παράνομης κατοχής και χρήσης περιουσιών στα κατεχόμενα εδάφη της βόρειας Κύπρου.⁶³

6. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Όπως αναλύθηκε από την παρούσα μελέτη, ένας από τους λόγους που καθιστούν τη λειτουργία της ΕΑΙ ως αναποτελεσματικής, είναι η υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας που παρατηρείται στην εκδίκαση των ελληνοκυπριακών προσφυγών ενώπιον της. Η καταστρατήγηση του κανόνα περί εύλογης διάρκειας της δίκης συνιστά παραβίαση, αφενός του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ περί δικαιώματος άσκησης πραγματικής προσφυγής και αφετέρου του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ σχετικά με το δικαίωμα στη χρηστή απονομή της δικαιοσύνης.

Αν και στην υπόθεση Ιωάννου το Δικαστήριο παρέλειψε να ερευνήσει συνολικά την αποτελεσματικότητα της προσφυγής ενώπιον της ΕΑΙ ως ένδικο μέσο, παρόλα αυτά αναγνώρισε ότι υπήρξαν υπερβολικές καθυστερήσεις, κρίνοντας τη διαδικασία που τηρήθηκε στη συγκεκριμένη υπόθεση ως ακατάλληλη και αναποτελεσματική.

Εκτός, όμως, από την υπόθεση Ιωάννου, είναι φανερό από πολλές άλλες υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον της ΕΑΙ ότι οι αρμόδιες αρχές στα κατεχόμενα καθυστερούν υπερβολικά να τοποθετηθούν επί της αξίωσης των αιτούντων. Η υπερβολική καθυστέρηση οφείλεται είτε στις αλληπάλληλες αναβολές της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ είτε γιατί οι αρμόδιες αρχές που εκπροσωπούν την Τουρκία, emphatικά αργούν να τοποθετηθούν επί των αξιώσεων των αιτούντων. Η καθυστέρηση αυτή, σε κάποιες περιπτώσεις, διαρκεί σχεδόν μια δεκαετία, κάτι που αποτελεί σαφή παραβίαση της αρχής της εύλογης διάρκειας της δίκης. Επιπρόσθετα, οι αιτούντες δεν έχουν

στη διάθεσή τους κάποιο ένδικο βοήθημα για να διαμαρτυρηθούν σχετικά με την υπερβολική καθυστέρηση της διαδικασίας ενώπιον της ΕΑΙ και τις αλληπάλληλες αναβολές, μιας και τα δικαστήρια του ψευδοκράτους θεωρούν ότι αυτού του είδους τα παράπονα δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο δικαστικού ελέγχου.

Σε αυτά τα εμπόδια έρχονται να προστεθούν και γενικότερα συστημικά προβλήματα της λειτουργίας της ΕΑΙ, όπως η συσσώρευση εκατοντάδων χιλιάδων προσφυγών χωρίς οποιαδήποτε διεκπεραίωση, η εκδίκαση ενός πολύ μικρού αριθμού προσφυγών, η υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας για όσες προσφυγές έχουν αρχίσει να εξετάζονται, καθώς και το γεγονός ότι η Τουρκία καθυστερεί να συμμορφωθεί ακόμα και για περιπτώσεις που έχει εκδοθεί εναντίον της καταδικαστική απόφαση από το ΕΔΔΑ.

Όλα τα παραπάνω συνηγορούν ότι η Τουρκία σκόπιμα προκαλεί υπερβολικές καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης στα κατεχόμενα, αφενός για να αποδυναμώσει με το πέρας του χρόνου την αποκατάσταση των δικαιωμάτων των Ελληνοκύπριων εκτοπισμένων, αφετέρου για να νομιμοποιήσει τα παράνομα αποτελέσματα της εισβολής και συνεχιζόμενης κατοχής στο βόρειο τμήμα της Κύπρου.

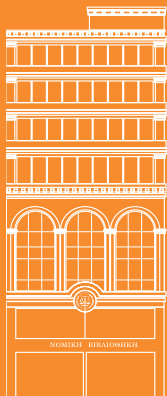
References

- Demetriades, A., "The cases of Cypriot missing persons in the ECtHR", in An. Samara-Krispis and Ar. Constantinides (eds.), *The Cyprus Problem in Progress – International Dimension, Governance Issues, Human Rights*, Sakkoulas Publications (Athens-Thessaloniki), 2011, pp. 179-189
- Hadjigeorgiou, N., "Joannou v Turkey: an important legal development and a missed opportunity", 2 *European Human Rights Law Review*, Vol. 2, 2018, pp. 168-174
- Kapsali, V., "The right to an effective remedy" in I. Sarmas, X. Kontiades and H. Anthopoulos (eds.), *ECHR – Article Interpretation*, Sakkoulas Publications (Athens-Thessaloniki), 2021, pp. 691-719
- Koutroulis, V. and V. Tzevelekos, "The execution and compliance of the respective state with the convictions of the ECtHR", *Dike* (Oct. 2005)
- Loukaides, L.G., "Is the European Court of Human Rights still a principled court of human rights after the *Demopoulos* Case?", *Leiden Journal of International Law*, 2011, Vol. 24, pp. 439-443
- Miha, E., "The right to an effective remedy", in L.A. Sisilianos (ed.), *European Convention of Human Rights – Article Interpretation*, Nomiki Vivliothiki Publications, 2nd Edition 2017, pp. 569-588
- Papanastasiou, T.N., "The protection of properties in occupied Cyprus after the *Demopoulos* Decision: Critical

62. Βλ. ΕΔΔΑ, *Δημόπουλος κ. Τουρκίας* (παραδεκτό), 01.03.2010, παρά. 111: «*There has, it may be recalled, always been a strong legal and factual link between ownership and possession (see, for example, J.A. Pye (Oxford) Ltd and J.A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom [GC], no. 44302/02, ECHR 2007-III concerning extinction of title in adverse possession cases) and it must be recognised that with the passage of time the holding of a title may be emptied of any practical consequences*».

63. Η απόφαση Δημόπουλος δέχθηκε εξάλλου μεγάλη κριτική για την επιχειρηματολογία της σχετικά με τις επιπτώσεις που έχει η πάροδος του χρόνου στο δικαίωμα ιδιοκτησίας, κυρίως γιατί η απόφαση του Δικαστηρίου επηρεάστηκε αρνητικά από το πολιτικό πρόβλημα της μη επίλυσης του Κυπριακού. Βλ. για παράδειγμα, L.G. Loukaides, «Is the European Court of Human Rights Still a Principled Court of Human Rights After the *Demopoulos* Case?», *Leiden Journal of International Law*, 2011, τ. 24, σελ. 439-443.

- appraisal of the effectiveness of Turkey's domestic remedies", *Cyprus Law Review*, Vol. 2, 2022, pp. 184-193
- Perrakis, St., "60 years of the Republic of Cyprus. Glances at yesterday and the challenges in the prospects for resolving the Cyprus issue", *Cyprus Law Review*, Vol. 1, 2021, pp. 38-44
 - Perrakis, St., "The importance of the Loizidou judgment and the consequences of the European Court of Human Rights judgements in the international legal order", *Yearbook of the Institute of International Relations*, 2000, pp. 169-180
 - Sisilianos, L.A., "Right to fair trial", in L.A. Sisilianos (ed.), *European Convention of Human Rights - Article Interpretation*, Nomiki Vivliothiki Publications, 2nd Edition 2017, pp. 225-300
 - Vasiliades, D., "The reasonable duration of the proceedings" in I. Sarmas, X. Kontiades and H. Anthopoulos (eds.), *ECHR – Article Interpretation*, Sakkoulas Publications (Athens-Thessaloniki), 2021, pp. 286-305

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Εκδοση | Εκπαίδευση | Καινοτομία

ΑΘΗΝΑ - ΚΕΝΤΡΙΚΑ:

Μαυρομιχάλη 23, 106 80 | T 210 3678800 (30 γραμμές) | F 210 3678922 | E info@nb.org

ΑΘΗΝΑ:

Μαυρομιχάλη 2, 106 80 | T 210 3607521 | F 210 3603975 | E m2bookstr@nb.org

ΠΑΤΡΑ:

Κανάρη 15, 262 22 | T 2610 361600 | F 2610 361515 | E nbpatra@nb.org

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:

Φράγκων 1, 546 26 | T 2310 545618, 2310 532134 | F 2310 551530 | E nbthess@nb.org

www.nb.org